

คลองด่าน บางขุนเทียน ถิ่นฐานชาวสวน ราชนิกุลพระนั่งเกล้า

คลองด่าน เป็นคลองสำคัญที่เชื่อมโยงแม่น้ำเจ้าพระยากับแม่น้ำท่าจีน แยกจากคลองบางกอกใหญ่หรือคลองบางหลวงลัดเลาะผ่านย่านเกษตรกรรมและชุมชน ออกสู่พื้นที่ลุ่มปากอ่าวแถบหัวกระบือ แสมดำ โคกขาม จนถึงแม่น้ำท่าจีนที่ มหาชัยหรือตัวเมืองสมุทรสาคร ในอดีต เป็นเส้นทางสำคัญที่ใช้เดินทางคมนาคมระหว่างลุ่มน้ำภาคกลางไปยังอ่าวไทย และบ้านเมืองทางตะวันตกและทางใต้ อีกทั้งพื้นที่ส่วนหนึ่งบนเส้นทางคลอง ด่านเป็นแหล่งเกษตรกรรมเรียกสวนไร่ นาขนาดใหญ่จึงเต็มไปด้วยชุมชนสำคัญ มาแต่โบราณหลักฐานวัดวาอารามหลาย แห่งเก่าจนถึงสมัยอยุธยาสองฟากฝั่ง ลำคลองเส้นนี้เป็นพยานหลักฐาน ได้ดี ที่สุด

บางขุนเทียน เป็นชื่อย่านบนเส้นทางคลองด่าน มีชื่อปรากฏเก่าที่สุดใน วรรณคดีสมัยต้นกรุงเทพฯ แต่ชุมชน นั้นอาจมีมาก่อนหน้าแล้ว โดยตรงสาม แยกคลองบางขุนเทียนต่อคลองด่านยังมี วัดบางขุนเทียนนอก บางขุนเทียนกลาง และวัดบางขุนเทียนในซึ่งมีหลักฐานศิลปะ กรรมสมัยอยุธยาอยู่ให้เห็น ชื่อบางขุนเทียนจึงยังเรียกตกทอดกันลงมาจนถึง ปัจจุบัน ในฐานะ เขต การ ปก ครอง หนึ่ง ของ กรุงเทพมหานคร เมื่อเข้าสู่สมัยรัตนโกสินทร์

ห้อยมย่านแถบนี้ยังมีความสำคัญในฐานะพื้นที่ของชาวสวนที่มีเศรษฐกิจดี ส่งผลให้เกิดเป็นถิ่นฐานบ้านช่องของผู้ดี ขุนนาง และยังเป็นวงศวานว่านเครือกับราชสำนักดังปรากฏว่ามีชุมชนที่ราชนิกุลในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยเคยพำนักอาศัยสืบกันลงมา คือเจ้าจอมมารดาเรียบที่ต่อมาได้รับสถาปนาเป็นกรมสมเด็จพระศรีสุลาลัย พระชนนีในพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว หรือกล่าวง่ายๆ ว่า เป็นย่านของเครือญาติข้างแม่ของรัชกาลที่ 3 นั่นเอง ดังนั้นจึงปรากฏว่าบริเวณบางขุนเทียนนี้ มีพระอารามหลวงขนาดใหญ่สามแห่งตั้งเรียงชิดติดกันสองฝั่งคลองด่าน คือวัดนางนองวรวิหาร วัดหนึ่งราชวรวิหารและวัดราชโอรสารามราชวรวิหาร ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นวัดโบราณมา ตั้งแต่สมัยอยุธยาและได้รับการปฏิสังขรณ์ครั้งใหญ่ในสมัยรัชกาลที่ 3 ทั้งสิ้น

แผนที่คลองด่าน บางขุนเทียน : <https://maps.app.goo.gl/OZnxO6eYAKSCX9A48>

ที่มา : ประภัสสร ชูวิเชียร. (31 สิงหาคม 2559). ท้องถิ่นมีชุมชน : คลองด่าน บางขุนเทียน ถิ่นฐานชาวสวน ราชนิกุลพระนั่งเกล้า. สยามรัฐ, หน้า, 10.